Theodor Iordănescu (1874-1953)

Un aeroplan în vechea Indie

- traducere din limba sanscrită (Pancatantra 1.8) -

București
15 iulie 2025

Un aeroplan în vechea Indie[1]

- traducere din limba sanscrită (*Pancatantra* I.8) -

[2]În ţinutul Gauda există un oraş cu numele Pundhravardhana. Acolo locuiau doi prieteni, un ţesător şi un tâmplar (propriu rotar, *ratha-kara*), fiecare având în meseria lor o artă desăvârşită şi prin puterea muncei agonisiseră averi din cari făceau cheltueli nenumărate, purtând haine noi, colorate şi de preţ, împodobindu-se cu flori şi cu betel (*tambula*) şi parfumându-se cu mirosuri de mosc, aloe şi camfor. După ce lucrau trei sferturi din zi se găteau şi se plimbau pe pieţele publice, în temple sau alte locuri şi după ce se duceau şi pe la teatre, în societăţi, la serbări de zile onomastice şi la diferite ocaziuni, unde se întâlnesc oamenii, iar pe înmurgit se întorceau acasă. Astfel petreceau ei timpul. Odată, la o sărbătoare mare, toţi locuitorii oraşului se preumblau, gătiţi după puterea[3] fiecăruia, pe lângă temple, pieţe etc. Aceşti doi, adică ţesătorul şi tâmplarul, gătiţi, priveau în toate părţile lumea adunată şi împodobită în haine de sărbătoare, când deodată văzură stând la o fereastră a palatului, înconjurată de tovarăşele sale, pe fiica regelui căreia, în dreptul inimei, pieptul i se umflà de tinereţe, ca două semne de nobleţă, ale cărei şolduri erau voluptoase şi a cărei talie erà subţire. Părul ei erà moale, ondulat şi negru ca nişte nori de furtună, iar în urechi purtà nişte cercei cari se legănau ca zeul iubirei. Faţa îi erà blândă ca un lotus plăpând, ţinând ochii oamenilor prinşi ca şi somnul[4].

Ţesătorul care privise această figură minunată, fu lovit în inimă de către zeul iubirei, din toate părţile cu cele 5 săgeţi[5] ale sale şi cu greu se reculese şi venì acasă, unde i se păreà că vede în toate colţurile pe fiica regelui. Lungi şi calde suspine scoţând, căzù el pe pat unde stà nemişcat, în care timp, şi-o reprezentà aşà cum o văzuse şi gândindu-se la ea, repetà în minte următoarele strofe[6]:

O inimă este prinsă de dorinţe,
Pe una a răpit-o iubita,

---

1 *Convorbiri Literare*, XLIV, nr. 3, mai 1910, pp. 319-328.

2 Povestea ce voiu traduce este luată din renumita colecţie indiană *Pañcatantra* (Cartea I, povestea 8-a) care a avut o influenţă asupra literaturei tutulor popoarelor. Stadiul în care au ajuns cercetările asupra *Pañcatantrei*, adică cele 5 cărţi de poveşti, ne arată că afară de textele cunoscute până acum există şi alte recensiuni cu totul diferite ca stil şi aranjare de cele cunoscute până acum, din care cea mai veche pare a fi *Tantrākhyāyika* care se poate urmări până pe la 200 a. Ch. (cf. I. Hertel *Tantrākhyāyika die älteste Fassung des Pañcatantra*, Leipzig 1904 şi 1909. Din aceste recensiuni, mai importantă este cea cunoscută în Europa sub numele de „textus ornatior" iar în India după numele autorului, un călugăr jainist Pūrnabhandra Suri, datată din anul 1199 d. Ch. Kosegarten încercase încă la 1848 să publice „textus ornatior" al *Pañcatantrei* dar nu a dat decât câteva specimene. Acum însă a fost întreg publicat de către I. Hertel în colecţiunea americană „Harvard Oriental Series" 1908. Din această recensiune, care diferă foarte mult de cele existente, încerc să dau traducerea, cât mai apropiată de text, a uneia din cele mai frumoase poveşti care cred, că va interesà pe cititorii revistei al cărei colaborator am onoarea să fiu.

3 *Yatha-vi-bhava* = venit √*bhu* lat. *fu-i*, gr. φύω.

4 *Nidrām iva sakala-loka-locana-grāhini*, ţinând ochii tutulor oamenilor ca somnul. Exemplu frumos de al-teraţiune.

5 Kama zeul iubirei are un arc şi cinci săgeţi făcute din flori.

6 Din cele 11 strofe din text traduc numai 2 ca să nu îngreuiez povestirea.

A treia închide conștiința;
Câte inimi am eu oare?

Sau (*athavā*).

Acolo unde cineva locuește
Are grije, ca să zic așà, de acel loc;
Tu frumoaso locuești în inima mea și îi dai foc mereu,
Tu ești deci o criminală.

Pe când el se văità astfel și își rătăcià spiritul, noaptea trecù. A doua zi venì tâmplarul gătit, la ora obișnuită, la locuința țesătorului și îl văzu zăcând pe patul nefăcut, cu brațele și picioarele atârnând în jos și vărsând torente de lacrămi pe obrajii săi palizi. La această înfățișare tâmplarul zise:

— Ei! prietene, ce însemnează această stare a corpului tău?

După ce l'a întrebat mereu și acesta nu răspundeà nimic, tâmplarul cu totul desnădăjduit (*kheda-para-vaśah*) repetă această strofă:

Nu este prieten acela de mânia căruia să te temi
Nici acela pe care trebue să'l lingușești cu sfială;
Acela este prieten în care ai încredere ca și într'o mamă,
Ceilalți sunt numai cunoscuți.

Și iarăși zise tâmplarul, care se pricepeà în limbagiul semnelor, fiindcă țesătorul atingeà inima cu mâna etc.:

— Prietene! cum bănuesc eu starea asta a ta nu provine din friguri ci din dragoste.

Când țesătorul putù să vorbească, se ridică el și zise următoarea strofă:

Cine împărtășește suferința sa unui domn distins prin calitățile sale,
Sau unui servitor virtuos,
Ori unei femei ascultătoare,
Acela devine iarăși vesel.

După acestea povestì el tot ce i se întâmplase de când văzuse pe fiica regelui. Atunci se gândì tâmplarul și zise:

— Regele este un *kṣatriya*[1] nu te temi de păcat (*a-dharma*, fără de lege) tu un *vaiśya*[2] să dorești o astfel de fată?

Când tâmplarul văzù că nu'l poate convinge zise:

— Amice, ce este de făcut?

Țesătorul răspunse:

— Știu și eu ce? Ceeace am avut de spus, ți-am spus.

După ce vorbì astfel devenì tăcut. Atunci tâmplarul zise:

— Scoală-te, îmbăiază-te, mănâncă și lasă-ți disperarea. Eu îți voi procurà[3] mijlocul prin care tu te vei bucurà cu aceia de fericirea dragostei.

1 Din clasa războinicilor.
2 Clasa III, poporul, breslașii.
3 *kariṣyami*, îți voi face √*kar* - lat. *creo*.

Atunci țesătorul prinzând curaj, după făgăduiala amicului, se ridică și facù toate după cum îi spusese. A doua zi veni tâmplarul la țesător cu o *garuda*[1] artificială (*garuda-yantra*, *garuda* mașină) făcută din lemn, vopsită cu multe colori și care se mișcă prin ajutorul unui cui și zise:

— Prietene, dacă te urci pe această mașină și pui cuiul, sboară încotro voești, iar când scoți cuiul, se lasă în jos. La noapte, când oamenii dorm, îngrijindu-ți corpul, iea înfățișarea lui Nārāyana[2], cum este el închipuit, urcă-te pe această *garudă*, lasă-te pe acoperișul locuinței fetei și poartă-te cu fiica regelui cum vei crede de cuviință. Eu cred că fata regelui doarme singură pe coperișul casei.

Când tâmplarul după aceste vorbe plecă, petrecù țesătorul restul zilei având sute de dorințe (*mano-ratha-śatair*) iar la căderea serei procedând întocmai cum îl învățase tâmplarul, adică îmbăindu-se cu vapori mirositori de parfumuri și unsori, prevăzut cu betel[3], parfum de gură, flori și altele, având ghirlande strălucitoare, haine, diademă și alte podoabe, plecă. Pe când fiica regelui pe acoperișul palatului, scăldat în raze de nectar, priveà luna odihnindu-se pe patul ei, cu inima atinsă puțin de zeul iubirei, zărì deodată pe țesător, stând pe fiul lui Vinata (Garuda) având înfățișarea lui Nārāyana. La această vedere prințesa se ridică după pat, căzù la picioarele lui și zise:

— Zeule! Din ce pricină m'ai onorat cu vizita ta, arată-mi ce trebue să fac?

Pe când fiica regelui se rugà astfel, vorbì țesătorul cu voce adâncă și înceată următoarele:

— Frumoasa mea, din cauza ta am venit aici.

Aceasta răspunse:

— Eu însă sunt fiică de muritor.

El zise:

— Tu ești soția mea anterioară pierdută din cauza unui blestem[4]. Te am păzit mult timp de atingerea oamenilor, de aceia voesc să te iau în căsătorie după obiceiul Gandharvilor[5].

Atunci înțelese ea că o astfel de dorință ar fi nerealizabilă în alte împrejurări și deci se căsătorì cu el după obiceiul Gandharvilor. Astfel treceau zilele și cu ele creșteà și pasiunea lor, gustând din bucuria plăcerilor. Când noaptea erà pe sfârsit, se urcà țesătorul în mașina Garuda și se despărțeà de prințesă cu vorbele:

— Acum trebue să mă duc în cerul Vaikuntha (lui Vișnu).

Și mereu, nevăzut, ajungeà acasă.

Odată însă păzitorii haremului[6] observară la fiica regelui semne de dragoste cu

1 *Garuda*, regele pasărilor, pe care călătorește zeul Vișnu. Această pasăre este distrugătoarea șerpilor și se găsește foarte des în poveștile indiene, ba chiar una din *Purane* îi poartă numele.

2 Un supranume al zeului Vișnu, creatorul, unul din zeii cei mai însemnați ai Indienilor.

3 O plantă aromatică căutată în orient.

4 *sāpa-bhraṣta*, cădere în blestem.

5 *Gandharvi* erau cântăreții cerului. Căsătoria făcută în astfel de mod erà bazată pe iubirea reciprocă. Exemplu tipic căsătoria Śakuntalei cu Duṣyanta (cf. *Manu* III 26).

6 *antaḥ-pura*, cetate internă, harem.

bărbat și îngroziți de soarta vieței lor, făcură cunoscut domnului.

— Majestate! ziseră ei, acordă-ne siguranța vieței, căci avem să'ți spunem ceva.

Când regele le făgădui, păzitorii haremului vorbiră:

— Majestate! Deși noi am păzit cu grijă intrarea în harem, totuși prințesa Sudarșana[1] are o înfățișare par'că s'ar fi iubit cu un bărbat. Noi nu știm ce să facem, majestatea voastră să judece[2].

După ce povestiră acestea, regele încurcat zicea în gândul său:

— Când se naște o fată, grozave griji îți dă; te gândești continu cui o să fie dată, iar după ce s'a măritat, te întrebi dacă este fericită, așă că a fi tatăl unei fete este o adevărată nenorocire.

După ce regele se gândì mult[3], se duse la regină și zise:

— Regină, află și tu ceeace servitorii noștri spun; pe cine vom fi supărat noi, ca să ni se facă o astfel de injurie[4].

Când regina află cum stau lucrurile, se duse foarte turburată în camera fiicei și văzând'o cu buzele rănite și cu membrele sgâriate[5] zise:

— Ha! Tu păcătoasă care faci dezonoarea familiei, de ce ți-ai mânjit astfel onoarea? Cine este acela, văzut de moarte, care vine la tine? Spune adevărul!

Atunci povestì prințesa, cu fața în jos de rușine, întreaga istorie cu țesătorul, transformat în Vișnu. Când regina auzì aceasta, se duse în grabă la rege, cu figura strălucitoare și cu fiori de bucurie prin tot corpul și zise:

— Majestate! Mulțumim cerului, tu ești bine cuvântat. În timpul nopței vine mereu prea sfântul Nārāyana, în persoană, la fiica noastră cu care s'a și căsătorit după ritul Gandharvilor. De aceia în noaptea asta eu și cu tine să ne așezim la fereastră și să'l privim din întunerec căci el nu vorbește cu oamenii.

Auzind acestea regele fu foarte bucuros în inima lui și petrecù ziua ca și când ar fi fost o sută de ani. Când, în noapte regele și soția sa stau ascunși la fereastră și așteptau cu privirile ațintite către cer, văzură ei pe țesător coborându-se din cer, stând pe *garuda*, ținând în mâini, scoica (din care trâmbița) discul și măciuca, semnele distinctive ale lui Vișnu. Atunci regele par'că ar fi fost scăldat în nectar, zise către regină:

— Nu există în lume cineva mai fericit ca mine și ca tine, a cărui fiică însuși prea înaltul Nārāyana o are de soție. Acum, toate dorințele, ce avem în inimă vor fi împlinite și prin ajutorul ginerelui meu, voi supune lumea întreagă.

Între acestea fură trimiși soli dela prea puternicul Vikramasena, care domneà peste mulțime de orașe din țara de sud ca să ceară tributul anual. Regele nu dădù solilor respectul cuvenit, cum făceà mai înainte, din mândria că aveà ginere pe Nārāyana. Atunci solii se supărară și vorbiră astfel:

— O rege! Ziua pentru tribut a trecut, de ce nu ai trimis darul? Ai primit oare pe neașteptate vre o putere supra omenească ca să îndrăznești să superi pe Vikramasena,

1 Numele însemnează „plăcută la vedere".
2 *Vi-cint-aya-ti*, a socotì, a se gândì, cf. plsl. *cita*.
3 *Chahu-vidha*, în multe feluri, gr. παχύς.
4 *Droha* - injurie, v. germ. *triogan*.
5 *Nakha-vi-likhita-śarīra-a* = *vayava* = având membrele corpului rănite de unghii.

asemenea focului, vântului, otravei, șarpelui sau zeului morței?

După ce vorbiră astfel le arată regele drumul zeilor[1]. Când se întoarseră în țară povestiră ei de sute de ori mai exagerat și ațâțară mânia domnului lor, care înconjurat de căpetenii și însoțit de 4 armate, plecă în contra regelui și mânios ziceà:

— Chiar dacă acest prinț rău s'ar duce în mare sau pe înaltul munte Meru, trebue să-l omor, asta o făgăduesc.

După aceia, prin marșuri neîntrerupte, Vikramasena ajunse în țara aceluia și o pustii. Atunci locuitorii cari nu muriseră începură să strige la ușile regelui din Pundravardhana, care deși îi auzeà nu puteà luă nici o măsură.

Când în ziua următoare, venì cu putere să asedieze orașul Pundravardhana, vorbiră regelui, miniștrii, preoții și căpeteniile orașului:

— Cum poate Majestatea voastră să steà fără grije?

Atunci regele zise:

— Stați cum vă place, căci eu am găsit un mijloc prin care inimnicii aceștia vor fi nimiciți. Ce voi face cu această armată veți vedeà mâine dimineață.

După aceste vorbe poruncì să se păzească zidurile și porțile orașului. După aceia chemă la el pe Sudarśana și cu vorbe dulci și respectuos vorbì astfel:

— Scumpa mea copilă[2]! Bazându-mă pe puterea bărbatului tău am început război cu inimicul, de aceea spune prea sfântului Nārāyana, dacă vine în această noapte, ca mâine să nimicească pe dușmanii noștri.

Sudarśana repetă (lui Nārāyana) în timpul nopței, întreaga cuvântare a tatălui său.

Când țesătorul auzì acestea, zise surăzând:

— Iubita mea! Ce însemnează pentru mine un război: cu oamenii, când odinioară am omorât puternici demoni ca: Hiranyakaśipu, Kamsa, Madhu, Kaitabha și alți fermecători grozavi, cu miile, ca și când m'aș fi jucat. De aceea du-te și spune regelui să stea fără grijă, mâine Nārāyana va nimici cu discul său armata inimicului.

Acum se duse prințesa și povesti regelui toate, iar acesta plin de bucurie, chemă pe păzitorii porților și le ordonă să anunțe în oraș următoarele:

— Oricine va găsì în lagărul lui Vikramasena, după ce acesta mâine dimineață va fi omorât în luptă, tezaure, bucate, aur, elefanți, cai, arme etc., să le ià el.

Când locuitorii auziră această înștiințare făcută în sunetul tobelor, plini de bucurie conversau și ziceau:

— Tare curagios este domnul nostru care, deși armata inimicului a înaintat, totuși este sigur că mâine o va nimicì.

Țesătorul foarte neliniștit în inima lui, se gândeà:

— Ce mă fac eu acum?[3] Dacă urcându-mă pe mașină mă duc în alt loc nu mă voi mai întâlnì cu acest juvaer de femee și Vikramasena o va lua din harem, după ce va fi omorît pe socrul meu, deci îmi voi alege lupta și îmi voi găsì moartea, care va pune

1 *Deva-mārga* = drumul zeilor, în deriziune se numeà cartierul sărăcimei.
2 *Vatsa* = vițel, animal mic prin estensiune copil, gr. ἔτος, lat. *vetus*.
3 *Adhunā* = *adhvan*, pali *andh*, gr. dor. ηνδον, ital. *andare*, drum.

capăt tuturor dorințelor mele. Dacă nu o voi mai avea tot trebue să mor, în orice caz moartea mea este sigură. Deci voi rămâne la hotărârea cea mai bună. Afară de acestea, inimicii dacă mă vor vedea că ies în luptă pe o Garudă, poate mă vor considera drept Vasudeva și vor fugì, căci se zice:

— Curaj trebue să-și facă mereu oamenii mari și în pericole și în rele și în nenorociri extreme. Cei cari prin curaj se ridică, ajung fără pericol să învingă greutățile.

Când țesătorul se decise pentru luptă, fiul lui Vinata (pasărea Garuda), făcu cunoscut lui Vișnu în cerul Vaikunta:

— Majestate! Pe pământ, într'un oraș numit Pundhravardhana, un țesător care poartă înfățișarea majestății voastre, petrece cu fata regelui. Acum a venit prea puternicul rege din sud ca să distrugă din rădăcină pe stăpânul din Pundhravardhana, iar țesătorul este decis să ajute socrului său. De aceea trebue știut următoarele: dacă el va fi omorât în luptă, se va răspândì svonul că regele dela sud a omorât pe sfântul Nārāyana și atunci au să înceteze sacrificiile și rugăciunile, iar templele vor fi dărâmate de credincioși, și călugării adoratorii tăi vor lăsà mânăstirile. Astfel stând lucrurile, majestatea voastră să chibzuiască.

Atunci sfântul Vasudeva, după ce se convinsese răspunse:

— Rege al păsărilor! Acest lucru este adevărat. Țesătorul acela a luat înfățișarea unui zeu și deci trebue să omoare pe regele din sud. Pentru aceasta există un singur mijloc: ca eu și cu tine să'l ajutăm. Tu să intri în Garudă, eu voi intrà în corpul său, iar discul să intre în discul țesătorului.

Garuda înțelese și zise:

— Așa să fie.

Între acestea țesătorul, în chipul lui Nārāyana zise Sudarśanei:

— Draga mea, să-mi pregătești ceace aduce fericire, căci mă duc la război.

Dupe ce zise aceste vorbe, făcu rugăciuni pentru reușită, se găti cu podoabe de războinic, se parfumă cu muștar alb, cu flori etc. Când soarele își făcù apariţiunea, eșind din marea de lotus, cu miile sale de raze și tobele, cari anunțau victoria bătură, regele eșì din oraș și se duse pe câmpul de luptă. Armatele luară poziție de luptă și când soldații se încăerară, se urcă și țesătorul pe Garudă, sbură din etajul cel mai înalt în aer, privit cu curiozitate de locuitori și felicitat, plutì afară din oraș peste propria sa armată, sunând grozav din cornul lui Pāncajania (un demon ucis de Vișnu). Când elefanții, caii, luptătorii din care și pedestrașii, auziră sunetul scoicei, plini de frică, fugiră scoțând strigăte de groază; unii se rostogoleau la pământ cu corpurile înțepenite de frică, alții încremeniseră cu privirile îndreptate spre regiunile cerești.

În acelaș timp se strânseră și zeii din curiozitate și regele zeilor zise lui Brahman[1]:

— Brahman! Aci trebue ca vre-un demon sau semizeu să fie în luptă, pentru ca însuși Nārāyana, inimicul șerpilor, să iasă la luptă.

La aceste vorbe se gândì Brahman și zise:

1 *Brahman* este spiritul universal care predomnește în toate.

— Hari (Vișnu) nu aruncă discul care a băut sângele atâtor inimici ai zeilor, contra vre-unui om. Un leu, care doboară cu laba sa elefanți, nu prinde muște[1].

Ce lucru minunat de care se miră și Brahman! De aceea zic eu (povestitorul):

— La o viclenie bine chibzuită nu îi vine nici Brahman de cap, cine a mai văzut ca un țesător să ia înfățișarea lui Vișnu și să facă dragoste cu fata regelui?

Pe când zeii plini de curiozitate se gândeau astfel, repezì țesătorul discul și tăie în două pe Vikramasena, iar discul se întoarse din nou în mâna lui. Când regii văzură aceasta, fiecare coborându-se după cai și plecându-și înaintea celui cu înfățișarea lui Nārāyana, capul, mâinile și picioarele îi anunțară:

— Majestate! O armată fără șef este distrusă, deci asigură-ne viața și poruncește ce trebue să facem.

După ce mulțimea prinților cuvântă astfel, vorbì cel cu înfățișarea lui Nārāyana:

— De acum înainte sunteți liberi, dar ce vă va porunci acest Suprativarman să faceți fără șovăială.

La acestea regii răspunseră:

— Cum poruncește domnul vom face.

După ce țesătorul dete în puterea regelui toată averea inimicului ca: oameni, elefanți, care, cai, tezaure etc., luă și el parte la triumf și se bucură de acì înainte cu fata regelui de toate plăcerile vieței. De aceea zic eu (unul din cei doi șacali care povestește):

— Dacă omul este hotărât la ceva și zeii îi vin în ajutor, după cum Vișnu dădu discul și Garuda țesătorului ca să se lupte.

1 *maśaka*, țânțar.